

Recenze

TRNKA A. 2019: Nehaňte kukučku alebo hlbší pohľad na hniezdny parazitizmus a ďalšie vybrané témy z behaviorálnej ekológie vtákov. Typi Universitatis Tyrnaviensis, Trnava. 168 s. ISBN: 978-80-568-0356-1

Kukačka obecná je charizmatický druh dobre známý ľuďmi už po mnoho stáletí. Nahlédnutí do jejého intimného života nám pomáha porozumieť úžasným javom probíhajúcim v prírode a vedecký výzkum tohoto hniezdného parazita už významne prispel k pochopeniu rady biologických fenoménov. Táto kniha nám predstavuje kukačku a výsledky bádání jedinečným spôsobom, ktorý zaujme nadšence do prírody, začínajúci a pokročilí ornitológovia a v neposlední radé študenty. Práve študentom kniha nabízí veľmi zábavnou formu štúdia behaviorálnej ekológie a príjemné zpestrenie k náročnejšiemu študijnému materiálu prírodovedných učebníc. Autor u nás patrí k tým najpovolanejším osobám pro vznik takejto knihy a její výsledná kvalita dobre odráža autorovo nadšenie pro kukačku a zároveň jeho veľmi vysokou úroveň odbornosti v oblasti hniezdného parazitizmu. Kniha se však zdaleka neomezuje pouze na tento druh a velmi často je s kukačkou zmiňován její hostitel rákosník (trsteniarik) veľký následovaný řadou jiných, obvykle u vody hniezdicích, druhů. Je ohromující při čtení této knihy sledovat, jak konkrétně hostitelsko-parazitický vztah mezi rákosníkem a kukačkou napomohl porozumět řadě obecných principů, a to nejen v behaviorální ekologii.

Ve 12 kapitolách knihy se setkáme s různorodými tématy, od zábavného vyprávění o zážitcích s vlastním odchovem kukaček až po odbornější uvedení do poměrně nové a oblíbené oblasti výzkumu o osobnosti ptáků. V úvodní kapitole nám autor představuje zajímavosti a fakta o kukačce sdílená již staršími kulturami a následně její vnímání dnešní veřejností spolu s vědecky zjištěnými fakty. Metodicky zamě-

řená kapitola „Ako na to?“ znamenitě ilustruje krásy, ale i složitosti spojené s výzkumem v terénní biologii. Následující kapitoly se zaměřují především na oblasti, do kterých výzkum o kukačce výrazněji prispel. Předposlední kapitola zase ukazuje, jak se ve výzkumu hniezdného parazitizmu stále více uplatňují moderní molekulárně-genetické metody a velmi mě zaujala závěrečná kapitola diskutující význam veskerého bádání (nejen) v behaviorální ekologii. Asi každý vědec se musel někdy zamýšlet nad zásadní otázkou proč bádá a k čemu to je.

Informace jsou hojně doprovázené vhodně zvolenými fotografiemi, přičemž některé opravdu unikátní byly pořízené známým fotografem Oldřichem Mikulicou. Text také bohatě doprovázejí přehledné grafy, schématické obrázky a přehledové tabulky. Práce s literaturou je prvotřídní a všechny předložené teorie, hypotézy a další poznatky jsou podloženy publikovanými studiemi, kterých je ve výsledku více než 600. Některé části textu jsou od toho hlavního odlišené barevně. Zelený text je vyhrazen pro výklad a vysvětlení zásadních konceptů používaných v behaviorálních vědách. Modrý text se zase více věnuje zajímavostem, uvádí konkrétní příklady a širěji rozebírá informace z hlavního textu. Nakonec šedé boxy slouží jako krátké rozšiřující poznámky. U odborných termínů jsou uvedené i jejich anglické ekvivalenty, což případným zájemcům usnadňuje další hledání v cizojazyčné literatuře a podrobnější studium na dané téma. Pokud je kapitola konceptuálně složitější, a tudíž náročnější k porozumění (např. „Ovplyvňuje osobnost vtákov úspěšnost hniezdného parazitismu?“), jsou všechny potřebné vědecké termíny hned ze začátku dostatečně vysvětleny a pozorný čtenář je pak odměněn velmi zajímavými vhledy do dané oblasti. Všechny výše uvedené prvky zásadně napomáhají tomu, že výsledný text je prezentován srozumitelným a zároveň čtivým stylem.

Autor si je velmi dobře vědom, že většina hypotéz zmíněných v knize jsou stále předmětem bouřlivého vývoje a míra jejich „pravdivosti“ silně kolísá. Proto k publikacím podporujícím nějakou hypotézu pravidelně uvádí také studie, které ji zpochybňují a navrhují alternativní vysvětlení. Tento přístup je sice výrazně náročnější s ohledem na množství informací potřebných

k jejich získání, zpracování a prezentaci, ale odměnou je nezkršený obrázek o stavu vědění v tomto oboru. Například hned po publikování této knihy se už mění pohled na mimikry žadonění parazitických mláďat. Zatímco doposud se myslelo, že kukaččí mláďata přizpůsobují žadonění svému konkrétnímu hostitelskému druhu, tak nová studie to zpochybňuje, protože experimentálně ukázala, že kukaččí mláďata žadonila stejně bez ohledu na hostitelský druh, u kterého byla vychovávána. Myslím si, že pro čtenáře je proto vhodné zaujmout otevřený postoj, ve kterém si bude stále vědom toho, že celé vědecké poznání je velmi dynamické a proměnlivé. To platí obzvláště pro biologické vědy, přičemž (na první pohled možná paradoxně) tato dynamika přidává behaviorální ekologii na krásu a přitažlivost.

V našich končinách se jedná o unikátní knihu, která je přístupná milovníkům přírody a zároveň je na velmi vysoké odborné úrovni. Studenti knihu ocení především jako zábavný způsob uvedení do přírodovědného oboru, který společnosti přinesl již mnoho zásadních a fascinujících poznatků o přírodě. Všem známá kukačka slouží jako zprostředkovatel těchto znalostí, které jsou v kapitolách dávkované systematicky a ve vhodném pořadí. Čtenář si udělá obrázek o tom, jak zajímavé i komplikované je naše úsilí porozumět chování zvířat. Nahlédne nejen do života kukaček a jejího hostitele, ale seznámí se s moderními vědeckými metodami i způsoby uvažování v behaviorálních vědách, které jsou efektivní pro poznávání světa kolem nás. Čtení této knihy pro mě bylo velkou zábavou i inspirací a věřím, že ji ocení všichni zvědaví zájemci o přírodu.

Peter Samaš

Ústav biologie obratlovců, AV ČR, v.v.i., Květná 8,
CZ-603 65 Brno, Česká republika
E-mail: psamas@seznam.cz

Došlo: 20. 1. 2020

Online: 24. 1. 2020